

■ ŘEMESLA
■ TRADICE
■ TECHNIKA

Drátenictví

Alena Vondrušková

Drátenictví

Alena Vondrušková

Motýl, Alena Samohýlová, 2004

Alena Vondrušková
Drátenictví

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 4987. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová
Návrh obálky, grafická úprava a sazba Marcela Knapová
Fotografie: D. Cerhanová, A. Ducanová, J. Jirásek, J. Hanus, V. Kršul,
P. Kříž, M. Polášková, A. Samohýlová, J. Schwertner, V. Vondruška, M. Zelinka
Mapa: M. Knapová
Počet stran 112

První vydání, Praha 2012
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Alena Vondrušková, 2012
© Grada Publishing, a.s., 2012
Cover Design © Marcela Knapová, 2012

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.
Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-4365-3 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-7556-2 (elektronická verze ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-7557-9 (elektronická verze ve formátu EPUB)

Klusák, Ladislav Šlechta, 2012, v. 15 cm

Obsah

Úvod	8
Starší historie	
Archeologické nálezy	9
Heftování	10
Drátěné košile	11
Další užití drátu	12
Slovensko	
Počátky	13
Hospodářská situace	14
Materiální podmínky	14
Drátenické oblasti	15
Vzestup výroby	16
Do světa	
První vandrovníci	17
Evropa	18
Rakousko a české země	20
Dál na západ	21
Zakládání dílen	21
Právní podmínky	22
Rozšiřování nabídky	22
Konkurenční dohody	23
Rusko	24
USA a zámoří	24
Dráteníci v literatuře a v umění	
Předsudky	27
Postoj českých vlastenců	28
Obraz dráteníků a dráteníčků v umění	28
Opera Dráteník	29
Romantická beletrie	29
Pohorská vesnice	31
Literatura pro děti	32
Novinářský pohled	32
Folklor	34
Dráteníci ve výtvarném umění	35
Fotografie	36
Způsob života	
Oděv	37
Spaní a jídlo	38
Vyvolávání	39
Výdělky	39
Proměna životního stylu	41

Alkohol	41
Ženy a děti	42
Nevěra	43
Láska a svatba	44
Mládež	45
Zvyky a pověry	46
Pověry na cestu	46
20. století	
Navrátilci	49
Situace v českých zemích	50
Pokusy o oživení na Slovensku	50
Muzeum v Žilině	52
ÚLUV	52
Současné drátenictví	
Slovensko	53
Svět	54
Čechy a Morava	55
Cech	56
Výrobky	
Drobné výrobky	57
Dílenský sortiment	57
Mezinárodní uznání	59
Druhy výrobků	60
Technika drátování	
Dráty	94
Materiály pro kombinace	96
Nářadí	96
Příprava materiálu	97
Ošetření a konzervace výrobků	98
Drátenické techniky	99
Základy drátenické techniky	
Spojování drátů	100
Ohýbání	100
Stáčení a obtáčení	101
Spirály	101
Pružinové spirály	102
Pružinové pásy	103
Drátenické výplety	104
Oplétání nádob	106
Výběr literatury o drátenictví	108
Poděkování institucím a dráteníkům	110

Úvod

Od prvního vydání publikace *Drátenictví*, která byla tehdy na našem trhu jediná svého druhu, uplynulo deset let. Za tu dobu se mnohé změnilo. Přibýly nejen nové poznatky z terénních výzkumů na Slovensku, ale díky archivnímu studiu také víme víc o tom, jak žili dráteníci v Čechách a na Moravě a jaký byl pohled české společnosti v 19. a v první polovině 20. století na vandrující Slováky. To vše jsou nová historická témata, která se v knize objevují. Zvláště kapitola o obrazu dráteníků v české literatuře bude možná pro mnohé překvapením.

Co se však za uplynulých deset let změnilo velmi výrazně, jsou čeští dráteníci a jejich tvorba. Zájem o tento obor se u nás datuje od konce minulého století, kdy postupně vzrůstal počet zájemců, nadšenců a posléze i profesionálů. Dnes už se drátenictví může směle zařadit k dalším uměleckým řemeslům, i když je jeho historie zatím krátká. Není problém najít výrobce, kteří ovládají náročné drátenické techniky, a to jak ty původní, historické, tak i moderní. Někteří s úspěchem zkoušejí i zcela nevšední, neobvyklé postupy. Většina českých a moravských dráteníků zhotovuje své výrobky na vysoké výtvarné úrovni. Jejich sortiment je velmi bohatý a může se směle zařadit po bok slovenské produkce.

Pták,
Alena Samohýlová,
2002, v. 16 cm

To byly také důvody, proč se ve srovnání s prvním vydáním zcela proměnila obrazová část publikace. Kromě zajímavých a mnohdy vzácných historických fotografií, které dokumentují dějiny drátenictví na Slovensku a ve světě, obsahuje výhradně tvorbu českých a moravských dráteníků. Bylo těžké vybírat z množství nápaditých a kvalitních výrobků, které by bez problémů zaplnily několik takových publikací. Velký dík patří všem, kdo poskytli výběr ze svých archivů (jejich seznam uvádíme v závěru) a přispěli tak k tomu, že se tato publikace stala do jisté míry katalogem současného umělecko-řemeslného drátenictví v České republice.

První vydání bylo pro mnohé čtenáře impulsem k tomu, aby se začali o tento obor zajímat. Přála bych si, aby to druhé přineslo hlavně inspiraci a nové nápady.

Alena Vondrušková

STARŠÍ HISTORIE

Pokud se ohlédneme do minulosti, všechny kultury, které znaly zpracování kovu, používaly rovněž dráty. Od pravěku to byl ceněný materiál, protože jeho výroba byla pracná a technologicky náročná. To platilo až do doby, kdy se dráty začaly vyrábět manufakturně. Drát jako materiál si samozřejmě cenili i naši předkové, protože měl velice široké uplatnění v řemeslné výrobě, v domácnosti i v rozmanitých domáckých výrobcích. Staré dráty se nikdy nevyhazovaly, hospodáři je pečlivě ukládali, protože je považovali za cennou věc.

Archeologické nálezy

Měděné, bronzové a výjimečně i stříbrné a zlaté dráty se na našem území zhotovovaly již v době bronzové. I když často neznáme jejich přesné užití, našla se řada zlomků v pohřebních mohylách, především na území středních a jihozápadních Čech. Jeden z nejstarších nálezů měděného drátu pochází z Úholiček ve středních Čechách (kultura hřivnáčská, cca 1900 př. n. l.), v době železné se vyráběly rozmanité dráty i ze železa.

Drát byl zpočátku, jako ostatně vše, co se z kovu vyrábělo, velice drahý, a proto sloužil hlavně ke zhotovování ozdob určených pro členy nejbohatších rodin. Užíval se zejména k výrobě šperků (jehlic, spon, náramků, oblíbených záušnic či keltských nákrčníků), ale také kultovních předmětů a votivních darů v podobě stylizovaných

Hradecká zlatá osmička, d. 12,5 cm (muzeum Hradec Králové)

zvířecích figurek. Jílce krátkých mečů a dýk se zdobily ovíjením drátem nebo rozmanitými ornamenty, vtepávanými do podkladového kovu.

Z mladší doby bronzové pocházejí tzv. zlaté osmičky, svitky pečlivě smotaného zlatého drátu, které pravděpodobně sloužily jako předmincovní platidla (spolu se sortimentem bronzových kruhů a kroužků). První nález 36 těchto svitků při archeologickém výzkumu v Hradci Králové je už více než sto let starý.

Z Jenišovic na Mělnicku se dochoval unikátní nález, ukazující, jak se drát v pravěku vyráběl. V depotu se sponami se našel bronzový prut se zřetelnými stopami roztepávání kladivem až do slabého drátu. To dokazuje, že se drát zhotovoval za horka na kovadlině z prutu, tedy způsobem, který se udržel prakticky až do novověku. Technika výroby protahováním se objevila až po třicetileté válce, kdy se železářská výroba ve velkém přesouvala z řemeslnických dílen do velkých hamrů.

Heftování

Je zajímavé, že již v pravěku se drát užíval také k opravám hliněných nádob. Původně si lidé prasklé hrnce stahovali pomocí konopného provazu, s rozšířením výroby kovového drátu si však kdosi všiml, že jeho užití pro tento účel je výhodnější, neboť je trvanlivější, není pružný a ve vlhku se neuvolňuje. A tak se začaly železné dráty už v keltském prostředí (cca 5. – 4. stol. př. n. l.) užívat místo provazů k jednoduchému stažení prasklé keramiky, zvanému heftování. Na protilehlých stranách praskliny se vyvrtaly dírky, jimiž se provlékl drát a pevně se stáhl. Zajímavá kolekce střepů misek a hrnců s navrtanými otvory (v jednom se dokonce dochoval kousek železného drátu) byla objevena roku 1973 při výzkumu keltské osady Chýnov (dnes součást středočeských Libčic nad Vltavou severně od Prahy).

Drátěná košile (rekonstrukce Three Brothers Production)

Jezdci v dobové zbroji (rekonstrukce Three Brothers Production)

Drátěné košile

Železo se ve středověku obecně stalo strategickou surovinou, protože se z něho vyráběly zbraně a zbroj. V raném středověku existovaly dokonce zákazy výroby ze železa vyvážet (zvláště na území nepřátel). Dráty zaujímaly důležité místo v rámci produkce zbroje, tedy ochranných součástí oděvu rytířů. Je pravděpodobné, že s ohledem na velkou spotřebu vznikaly ve středověkých městech specializované dílny, kde se železo tavilo a rovnou se z něj vyráběly dráty. Ještě ve 13. století jsou železářské hutě doloženy i v pražské městské aglomeraci.

Zpočátku se pro ochranu těla používaly kazajky z kůže nebo z pevného sukna, záhy pokrývané kostěnými nebo železnými destičkami a později kovovými kroužky, našívanými hustě v řadách vedle sebe (ve velkém je začali používat normanští válečníci). S rozvojem válečné techniky se upouštělo od našívání a kroužky se začaly spojovat v hustou síť. Tak vznikly proslulé drátěné košile. Jejich původ však sahá pravděpodobně do starověku, patrně je užívali již Keltové (nejstarší doklady pocházejí z 5. stol. př. n. l), právě tak jako římsí legionáři. Ve větší míře se v Evropě rozšířily od 12. století, kdy se staly běžnými nejen ve výbavě zámožných rytířů, ale i vojáků pěší družiny. Jejich rozmach se spojuje s křížovými výpravami.

Postup zhotovení drátěných košil spočíval ve vzájemném navazování kovových kroužků a jejich spojování nýtky. Kroužky přitom zůstávaly volné, takže oděnění bylo elastické a neomezovalo vojáka v pohybu. Původně

Oděv středověkého rytíře
(rekonstrukce Three
Brothers Production)